

SUDHIR HAZAREESINGH

Toussaint Louverture

De bevrijder van Haïti

INLEIDING

HET GENIE VAN TOUSSAINT LOUVERTURE

Toussaint Louverture was een voormalige slaafgemaakte die het boegbeeld werd van de Haïtiaanse Revolutie. Dit grote en belangrijke proces van sociale en politieke verandering duurde vijftien jaar en begon in 1789, in de nasleep van de Bestorming van de Bastille in Frankrijk, met de eis van zelfbestuur en gelijke rechten voor vrijverklaarde mensen van kleur in de Frans-Caribische kolonie Saint-Domingue. De revolutie kreeg een radicaal karakter toen in augustus 1791 een massale opstand onder slaafgemaakten uitbrak die ertoe leidde dat de republikeinse autoriteiten van de kolonie de slavernij in 1793 afschaften en erkenden dat de zwarte bevolking dezelfde sociale en politieke rechten had als de witte en de burgers van gemengd ras. Zoals Toussaint het in een van zijn eerste proclamaties verwoordde: ‘Vrijheid is een door de Natuur geschonken recht.’¹

Deze gebeurtenissen, en het verdere verloop van de Haïtiaanse Revolutie worden in dit boek beschreven.² De revolutie in Saint-Domingue maakte deel uit van een grotere reeks transformaties in de Atlantische wereld van de late achttiende eeuw, gekenmerkt door groeiende druk op monarchale en imperiale bestuursstructuren, de opkomst van het principe van de volkssoevereiniteit en het ontstaan van de Amerikaanse en de Franse Republiek.³

De opkomst van Toussaint was de perfecte samenvatting van de algemene kenmerken van dit tijdperk van revolutie: de mondiale aard ervan (zijn ouders waren in Afrika geboren slaafgemaakten die naar Saint-Domingue werden gedeporteerd); de opstandige strijdbaarheid (hij maakte carrière in het leger en werd een Franse generaal); de doorbreking van bestaande sociale hiërarchieën (hij was een slaafgemaakte herder die uiteindelijk gouverneur van Saint-Domingue werd); de oriëntatie op Europese idealen (hij werd met het rooms-katholieke geloof opgevoed en was een oprecht bewonderaar van de Franse *grande nation*); de alomtegenwoordigheid van het verlichtingsdenken

(hij was een groot voorstander van bestuurlijke en economische hervormingen en geloofde sterk in de kracht van wetenschappelijke ideeën), en de toewijding aan de opbouw van een betere samenleving, en een nog betere mensensoort. In de woorden van Toussaint: 'rede en opleiding zullen zich over onze herbornen aarde verspreiden; de mens, ooit verpletterd onder het juk van de slavernij dat even verfoeilijk als vernederend was, zal zich verheffen op de vleugels van de vrijheid'.⁴

Tegelijkertijd belichaamde Toussaint het unieke van de revolutie van Saint-Domingue. Het was het meest complete voorbeeld van radicale verandering in dit tijdperk, dat democratische en republikeinse doelen combineerde met een nadruk op rassengelijkheid, en zo een rechtvaardige oorlog voor nationale bevrijding werd, een voorbode van de antikoloniale strijd van de moderne tijd. Saint-Domingue was uitzonderlijk omdat de drijvende krachten van de revolutie geen witte bourgeois-liberalen waren maar zwarte slaafgemaakten, die deels in opstand kwamen tegen aanhangers van de Franse Revolutie die nog gebruikmaakten van slaafgemaakten, zoals de kooplieden van Bordeaux en Nantes.

Het was ook een opstand die de Franse leiders in de kolonie en in Parijs dwong om het onderwerp van de slavernij onder ogen te zien en de algehele afschaffing ervan in 1794 af te kondigen. De revolutie vaagde de oude koloniale heersende klasse weg, pionierde met guerrilla-oorlogvoering en stelde zich met succes teweer tegen de militaire macht van het Europese imperialisme. Ze tornde aan het verlichtingsgeloof in de inherente superioriteit van alles wat Europees was: de eerste leiders van de revolutie werden geïnspireerd door inheemse Amerikaanse vormen van spiritualiteit en Afrikaanse politieke culturen en waren representanten van de opstandige geest van de Afro-Amerikaanse rebellen die het koloniale gezag in heel de zwarte Atlantische wereld van de late achttiende eeuw ontwrichtten.⁵

Kort samengevat, Toussaint belichaamde de vele facetten van de revolutie van Saint-Domingue door de confrontatie aan te gaan met de dominante krachten van zijn tijd – slavernij, kolonialisme, imperiale overheersing, raciale hiërarchie en Europese culturele suprematie – en ze naar zijn hand te zetten. Zijn gedrevenheid leverde hem een aantal opvallende bijnamen op. Republikeinse vrienden juichten hem toe als de 'Zwarte Spartacus', de moderne incarnatie van de legendarische gladiator die zijn medeslaafgemaakten in de opstand tegen de Romeinse Republiek leidde; zijn wonderbaarlijke verschijning in Saint-Domingue had, in de woorden van een van zijn bewonderaars, 'de chaos van verwoesting omgevormd tot het zaad van nieuw leven'.⁶ Hij werd ook betiteld als de vader van de zwarten, de zwarte zoon van de Franse Revolutie, de zwarte George Washington, de Bonaparte van het Ca-

ribisch gebied, de Afrikaanse held, de Hannibal van Saint-Domingue en de centaur van de savanne (een eerbetoon aan zijn rijkunst; zijn witte hengst Bel Argent behoorde onlosmakelijk tot zijn mythe). Aan het begin van de negentiende eeuw noemden de kranten in Philadelphia hem ‘het gevierde Afrikaanse stamhoofd’.⁷ Zelfs de liberalen in Engeland werden geraakt door het schouwspel van een zo ongewone held: een artikel in de *London Gazette* van 1798 loofde Toussaint als een ‘Negerkoning’, een trotse vertegenwoordiger van het ‘zwarte ras dat de christelijke wereld tot haar schande gewoon is geweest te vernederen’.⁸ In 1802 beschreef het Londense *Annual Register* hem als ‘de belangrijkste openbare figuur van het jaar, en een groot man’.⁹

Toussaint bleef ook volop tot de collectieve verbeelding van de negentiende eeuw spreken. Er is wel geopperd dat de revolutionaire gebeurtenissen in Saint-Domingue Hegels meester-slaaf-dialectiek direct inspireerden, waarin de slaafgemaakte uiteindelijk zijn vervreemding overstijgt en zelfbewustzijn verkrijgt.¹⁰ Juist vanwege zijn subversieve potentieel waren de slavenhouders in de Atlantische wereld zo bang voor zijn leiderschap. In 1799 deed Thomas Jefferson Toussaint en zijn revolutionaire kameraden af als ‘kannibalen van de vreselijke Republiek’ en waarschuwde hij dat hun ‘missionarissen’ een ‘op-roer’ in Amerika zouden kunnen uitlokken;¹¹ in 1801 huiverde de Britse minister van Oorlog, lord Hobart, bij de gedachte aan de ‘macht van een zwart rijk onder Toussaint’.¹² In Londen en Parijs en van Virginia en Louisiana tot Jamaica, Cuba, Brazilië en Venezuela weergalmdde het van de bange veront-rusting onder plantagehouders en kooplieden die Toussaint hekelden als de ‘Robespierre van Saint-Domingue’. Simon Taylor, de rijkste suikerbaron van Jamaica, ‘lag te draaien en te woelen tussen zijn luxueuze bedlinnen en kreeg herhaaldelijk koortsaanvallen’ als hij zich voorstelde hoe Toussaint en zijn revolutionairen op zijn plantage aankwamen en zijn keel doorsneden.¹³

Hun slaafgemaakten vereerden de man daarentegen als een inspirerende figuur en vierden zijn militaire successen tegen de Franse, Spaanse en Britse strijdmachten. Vanaf de late achttiende eeuw werden Toussaint en zijn Haïtiaanse revolutionairen krachtige symbolen in de Verenigde Staten: de verhalen over hun burgerlijke en militaire prestaties werden breed uitgemeten in Amerikaanse kranten, vooral in Philadelphia en Washington;¹⁴ hun verrichtingen waren een inspiratiebron voor specifieke opstanden zoals die van Nat Turner en Denmark Vesey, en hielpen de maatschappelijke houding jegens de emancipatie van slaafgemaakten vorm te geven en het ideaal van zwart heldendom te belichamen.¹⁵ De antislavernijactivist Frederick Douglass, de vooraanstaande negentiende-eeuwse Afro-Amerikaan, was een groot bewonderaar van Toussaint en hielp zijn legende in de Verenigde Staten te verspreiden, vooral door beelden van hem te gebruiken in de publiciteit voor

zijn krant *New National Era*.¹⁶ Toussaints buitengewone voortleven in druk, muziek, schilderijen en legenden is het onderwerp van de laatste hoofdstukken van dit boek.

Tegen het einde van de achttiende eeuw was Saint-Domingue een gebied van ongeveer 27.450 vierkante kilometer, het westelijke derde deel van Hispaniola, dat oorspronkelijk door Spanje was opgeëist toen Christoffel Columbus in december 1492 aan de noordwestkant van het eiland aan land kwam. Het werd in 1697 door de Spanjaarden aan Frankrijk overgedragen, waarna de kolonie in drie provincies werd verdeeld: in de noordelijke en dichtstbevolkte daarvan lag aan een grote en beschutte baai de belangrijkste stad, Cap Français. Cap was de eerste haven die schepen vanuit Europa en de Amerika's aandeden; de reis vanuit Frankrijk duurde ongeveer vijfenveertig dagen en vanaf de oostkust van de Verenigde Staten ongeveer twintig. De grote vlakke die om de stad heen lag, was het vruchtbaarste land van de kolonie dankzij de regelmatige regenval en de irrigatie door rivieren en stroompjes; tegen het einde van de achttiende eeuw lagen hier de rijkste plantages.¹⁷

De twee overige provincies lagen in het westen en zuiden, met respectievelijk Port-au-Prince en Les Cayes als hoofdsteden. Port-au-Prince werd in 1750 de bestuurlijke hoofdstad. De stad lag tussen twee vlaktes, de Cul-de-Sac en de Artibonite, genoemd naar de belangrijkste rivier van de kolonie. De belangrijke havensteden Gonaïves en Saint-Marc lagen eveneens in de westelijke provincie.¹⁸

Er was nauwelijks sprake van verstedelijking in de kolonie: slechts 8 procent van de bevolking woonde in steden met meer dan duizend inwoners,¹⁹ en de ruige binnenlandse regio's werden gedomineerd door bergruggen, diepe ravijnen en hoge *mornes*; de oorspronkelijke Amerikaanse bevolking van Hispaniola, de Taino, noemden het eiland 'Ayti', het land van hoge bergen. Dit hoge achterland, bedekt met weelderige tropische wouden, spaarzaam bewoond en maar weinig verkend door Europeanen (minder dan een derde van de kolonie was fatsoenlijk in kaart gebracht), scheidde de drie provincies van elkaar en zorgde voor contrasterende landschappen en verschillende regionale klimaten.²⁰

Het was niet makkelijk om van de ene provincie naar de andere te gaan: halverwege de achttiende eeuw werd er een doorgang vrijgemaakt om een weg aan te leggen tussen Cap en Port-au-Prince, maar pas vanaf 1787 konden er koetsen over rijden. De wegen tussen de kleinere steden en plantages op de vlaktes waren vaak weinig meer dan veredelde paden, en het hoogland was een verdere belemmering voor de communicatie; vanwege het stijgende waterniveau in de rivieren en de langdurige regenseizoenen waren bepaalde

wegen lange periodes onbegaanbaar.²¹ Vooral het zuiden – de kleinste van de drie provincies – lag bijzonder geïsoleerd van de rest van de kolonie en had in veel opzichten nauwere banden met het naburige Jamaica, waarmee het op regelmatige basis handelde in smokkelgoederen. Vervoer over zee was überhaupt de gangbaarste manier om binnen de kolonie zowel goederen als mensen van de ene regio naar de andere te brengen.²²

Saint-Domingue was in de late koloniale tijd alom bekend als de ‘Parel van de Antillen’. Het was ’s werelds grootste producent van suiker en koffie, en bovendien een belangrijke leverancier van katoen, indigo en cacao. Dankzij deze kostbare stapelgoederen had de kolonie de sterkste exporteconomie van de Amerika’s, de plaats waar luxe en overvloed werden geëtaled en ‘kolossale fortuinen’ werden gemaakt.²³ Cap was in 1789 een bruisend, kosmopolitisch centrum met bijna 20.000 inwoners, waar het stedelijke leven zich in kwaliteit en diversiteit kon meten met Havanna, Philadelphia en New York. Behalve een drukke haven had de stad een welig tierende zakensector, vijftieng bakkerijen en een bloeiend cultureel leven, met onder meer een theater met 1500 zitplaatsen; er waren ook theaters in Port-au-Prince, Saint-Marc, Léogâne, Jérémie en Les Cayes. Cap stond bovendien bekend om zijn dynamische wetenschappelijke en intellectuele leven, met een actieve pers, leesclubs op abonnement en privébibliotheken waarin de recentste filosofische werken uit Europa te vinden waren.²⁴ Ten tijde van de Franse Revolutie waren er twintig vrijmetselaarslogen in de kolonie, en veel van hun leden waren nauw betrokken bij de bekendste wetenschappelijke organisatie van Saint-Domingue, de Cercle des Philadelphes. De Cercle was tussen 1784 en 1792 in Cap gevestigd en publiceerd vijf delen wetenschappelijke verhandelingen over medische, landbouwkundige, botanische en etnografische onderwerpen; de organisatie had een internationaal ledenbestand en cultiveerde nauwe banden met de vooraanstaande *savants* in Europa en de Verenigde Staten.²⁵

Maar dit enerverende materiële en culturele leven wortelde in extreme ongelijkheid. Het hele productiesysteem van Saint-Domingue was gebaseerd op slavernij. Tegen het einde van de achttiende eeuw waren er 500.000 slaafgemaakten in de kolonie, van wie de meesten in Afrika waren geboren en onder afschuwelijke omstandigheden op de plantages werkten. Slaafgemaakten hadden geen burgerlijke of politieke rechten en werden vaak met barbaarse wreedheid behandeld door hun meesters.

Vanaf het midden van de jaren vijftig van de achttiende eeuw begonnen ze verschillende vormen van individuele en collectieve weerstand te ontwikkelen. Ze vormden broederschappen op de plantages en praktiseerden spirituele *vodou*-rituelen waaraan dans, zang, bezetenheid en waarzeggerij te pas

kwamen, terwijl er steeds meer *marrons* ontsnapten en zich in het oerwoud terugtrokken, waar ze bendes vormden of zich pal onder de rook van grotere en kleinere steden schuilhielden en ideeën over emancipatie verspreidden. Tot de zeer bijzondere figuren in deze ondergrondse behoorde Jean-Louis uit Cap, een marron die over ‘speciale talenten’ beschikte en Spaans, Nederlands, Engels, Frans en het Haïtiaans Creools (ook Kreyol genoemd) van Saint-Domingue sprak, en ongetwijfeld ook een paar Afrikaanse talen.²⁶

Ook witten kenden het klassenonderscheid, en er was sprake van een permanente strijd tegen de Franse hiërarchie – vooral de grote en overheersende bureaucratie – door de zogeheten *petits blancs* (kleine boeren, werknemers, ambachtslieden, soldaten en zeelieden).²⁷

Tussen de 40.000 kolonisten van Europese afkomst en de zwarte meerderheid nam de populatie van gemengd ras een ongemakkelijke positie in. Hoewel ze vrij waren, vaak zeer geletterd en in sommige gevallen ook rijk, hadden ze (net als het kleine aantal vrije zwarte mensen) te lijden van vernerderende discriminatie in de wetgeving: ze waren uitgesloten van posities in overheidsdienst en van bepaalde beroepen zoals die van arts. Verder was het hun verboden om aan dezelfde tafel te eten als witte mensen, of zich net als hen te kleden, en tegen het einde van de achttiende eeuw mochten ze zelfs niet naar Frankrijk reizen.²⁸ In de jaren tachtig van de achttiende eeuw leidden pogingen van het plaatselijke koloniale bestuur om bescheiden hervormingen in te voeren tot bittere verontwaardiging onder de witten, en wrok jegens het Franse moederland onder de kolonisten; in 1784 werd een koninklijk decreet waarin de ‘onmenselijke’ behandeling van slaafgemaakten werd verboden, fel bekritiseerd door de plantage-eigenaren, en de rechtbanken van de kolonie weigerden de wet toe te passen voordat die was afgezwakt.²⁹

Saint-Domingue was tijdens het ancien régime dus een tumultueus gebied waar sociale en politieke conflicten aan de orde van de dag waren en waar de witte macht uiteindelijk met bruto geweld werd gehandhaafd. Zoals een plantage-eigenaar erkende, liepen slavenhouders zoals hij ‘op vaten vol buskruit’.³⁰

Toen de explosie in 1791 kwam, sloot Toussaint Louverture zich bij de rebellen aan, zoals duizenden van zijn zwarte kameraden. Maar zijn weg naar het leiderschap in de revolutie was complex en blijft in mysteriën gehuld. Die ongrijpbaarheid is deels terug te voeren op Toussaints eigen persoonlijkheid. Hij was bijzonder op zichzelf, nam niemand in vertrouwen en deed zijn uiterste best om belangrijke informatie over hemzelf, zijn bewegingen en zijn uiteindelijke doelen verborgen te houden. Hij verspreidde desinformatie en geruchten, zette vaak verkeerde plaatsnamen boven zijn brieven, terwijl hij zijn vertrouwelijkste boodschappen in gedeelten aan verschillende secretarissen

dicteerde. Hij zei ooit tegen een Britse diplomaat dat hij de voorkeur gaf aan een werkwijze van ‘weinig zeggen maar zo veel mogelijk doen’.³¹ Het enige officiële schilderij dat tijdens zijn leven van hem werd gemaakt, is verloren gegaan,³² en hij stond bekend om zijn bijna magische vermogen om in de meest onverwachte omgevingen op te duiken en weer spoorloos te verdwijnen. Een van zijn tegenstanders beschreef hem als ‘een man die het klaarspeelde om zichzelf, zogezegd, onzichtbaar te maken waar hij was, en zichtbaar waar hij niet was; hij leek de spontaniteit van zijn bewegingen aan de tijger te hebben ontleend’.³³ De overtuiging dat hij bovennatuurlijke gaven bezat, werd – en is nog steeds – vast onderdeel van de Haïtiaanse cultuur.³⁴

Zoals alle grote revolutionairen was Toussaint een controversiële figuur, wat tot uitdrukking komt in de stelselmatig ongenueanceerde manier waarop hij na zijn dood vaak is afgeschilderd. Omdat hij het had gewaagd de Franse imperialistische maatschappij te trotseren, rangschikten koloniale schrijvers als Louis Dubroca hem onder de ‘verfoeilijkste monsters die de geschiedenis ooit heeft gekend’, terwijl hij in de hagiografie van Thomas Prosper Gragnon-Lacoste werd gelauwerd als ‘het buitengewone individu wiens roem zich over de hele wereld heeft verspreid’.³⁵ Na de Haïtiaanse onafhankelijkheidsverklaring kwam Toussaint er niet veel beter af in handen van de toonaangevende nationale historici van gemengd ras Thomas Madiou, Beaubrun Ardouin en Joseph Saint-Rémy, die hem aanvielen als een raciale verdeeldheid zaaiende en tirannieke heerser die de idealen van de revolutie had verraden. Ze waren vooral kritisch over zijn autoritaire politiek, zijn vermeende vijandigheid jegens hun broeders van gemengd ras en zijn pogingen om de plantage-economie te herstellen door een verbond te sluiten met de oude witte heersende klasse en de zwarte slaafgemaakten van de kolonie weer te dwingen voor hun oude meesters te werken. Dit zijn nog altijd een paar van de controversieelste aspecten van Toussaints bewind.³⁶

Vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw begonnen er meer bespiegelende biografieën te verschijnen. De Franse abolitionist (voorzitter van afschaffing van slavernij) Victor Schoelcher reisde in 1841 naar Haïti en gebruikte later een paar in Frankrijk beschikbare archiefbronnen om een welwillend en genuanceerd portret te schetsen.³⁷ De driedelige *Histoire de Toussaint Louverture* (1920-1933) van de Haïtiaanse historicus en diplomaat Horace Pauléus Sannon was het belangrijkste werk dat in Toussaints geboorteland tot stand kwam. Het werk maakte uitvoerig gebruik van zijn toespraken en proclamaties en erkende hem als grondlegger van de Haïtiaanse onafhankelijkheid.³⁸ Het moderne standaardwerk in de Engelse taal was – en blijft – *The Black Jacobins* (1938) van C.L.R. James, een enerveren- de kroniek die generaties van mannen en vrouwen in Europa, de Amerika’s

en het Globale Zuiden over de Haïtiaanse Revolutie heeft onderwezen en wereldwijd dienst heeft gedaan als progressief handboek voor revoluties.³⁹ James benadrukte de rol van de massale mobilisatie tegen de slavernij in Saint-Domingues radicale politiek en zag Toussaint als het belangrijkste symbool van de onderlinge afhankelijkheid van de Haïtiaanse en de Franse Revolutie. In de tweede helft van de twintigste eeuw loofden historici over de hele wereld *The Black Jacobins* omdat het boek de buitengewone combinatie van plaatselijke, nationale, regionale en universele elementen van de Haïtiaanse Revolutie in kaart bracht.⁴⁰

Maar hoe verdienstelijk ook, zelfs deze biografieën vervormen ons begrip van Toussaint in zekere zin nog verder. Met zijn zware nadruk op het zwarte nationalisme geeft Sannon bijvoorbeeld een al te vereenvoudigd beeld van zijn opvattingen over ras en nationaal bewustzijn. Met zijn portret van Toussaint als orthodoxe discipel van het Franse republicanisme – nog altijd een standaardopvatting onder Franse historici – doet Schoelcher op een vergelijkbare manier de Caribische en Afrikaanse dimensies van zijn persoonlijkheid tekort, en zijn innig gekoesterde religieuze overtuigingen. En als James Toussaint opvoert als een Franse ‘jakobijn’ gaat hij voorbij aan zijn monarchale tendensen en de sterke nadruk op plaatselijke autonomie in zijn politieke denken, die uiteindelijk culmineerden in zijn grondwet van 1801. Een fundamenteel bezwaar is dat *The Black Jacobins*, ondanks de baanbrekende beschrijving van revolutionaire activiteiten buiten Europa, de gebeurtenissen in Saint-Domingue uiteindelijk karakteriseert als voortkomend uit Europese politieke vormen en idealen. Daarmee overdrijft het boek hoe nauw de radicale bewegingen in Frankrijk en Saint-Domingue met elkaar verbonden waren, en heeft het te weinig oog voor de adembenemende originaliteit van Toussaint en zijn kameraden.

In het laatste kwart van de twintigste eeuw is de Haïtiaanse Revolutie volledig uit de schaduw van haar Amerikaanse en Franse pendanten getreden, en een nieuwe golf van studies heeft geprobeerd de opmerkelijke intellectuele rijkdom en culturele diversiteit ervan weer voor het voetlicht te brengen, hetzij in termen van de rol van de plaatselijke vodou-religie, de invloed van de Afrikaanse politieke en militaire culturen, of de bijdrage van specifieke groepen en gemeenschappen (met name vrouwen, vrije mensen van gemengd ras, mensen uit de zuidelijke staten van de VS en in Afrika geboren burgers).⁴¹ *Les marrons de la liberté* (1972) van Jean Fouchard en *The Making of Haiti* (1990) van Carolyn Fick hebben weer op het historische en politieke belang van Saint-Domingues *marronage*-traditie gewezen, en zij plaatsen de marrons van de kolonie in het hart van het revolutionaire proces tijdens de jaren negentig van de achttiende

eeuw en de daaropvolgende Haïtiaanse Onafhankelijkheidsoorlog.⁴² Andere onderzoekers hebben de regionale uitstraling van de Haïtiaanse Revolutie in kaart gebracht en gewezen op de angst die de gebeurtenis bij de slaafbezittende klasse teweegbracht en de bemoediging die ervan uitging voor slaafgemaakten en vrije zwarten in het Caribisch gebied en de Amerika's.⁴³ Maar ook dit nieuwe onderzoek heeft Toussaint verder van het hoofdpodium van de revolutie verdreven. Zo heeft de nadruk op de sociale en culturele geschiedenis 'van onderaf' de aandacht van zijn heroïsche persoonlijke leiderschap afgeleid. In de studie van Fick wordt Toussaint neergezet als marginaal voor de inheemse traditie van volksverzet in de kolonie, een bijkomstige figuur ten opzichte van de revolutionaire protagonisten, de marrons.

Er is aan Toussaints geloofwaardigheid als revolutionair getwijfeld, niet in de laatste plaats sinds de recente ontdekking van archiefdocumenten die erop wijzen dat hij al meer dan tien jaar voor de revolutie was vrijgemaakt en als vrije zwarte een tijdlang zelf een aantal slaafgemaakten bezat. Feministische onderzoekers hebben op de 'paradox' van het Haïtiaanse republicanisme gewezen en naar voren gebracht dat de democratische en egalitaire waarden vanaf het begin – dat wil zeggen vanaf het leiderschap van Toussaint – werden ondermijnd door de 'historische uitsluiting van vrouwen' uit de domeinen van de landspolitiek en het burgerschap.⁴⁴ Volgens andere critici begon Toussaints bewind emancipatoir maar ontaardde het in autoritarisme, nog verder bezoedeld door zijn weigering om het land onder de boerenmassa's op het platteland te verdelen: de 'bevrijder' werd de 'beheerder'.⁴⁵

De revolutionaire wateren zijn nog verder vertroebeld door het verschijnen van revisionistische neo-imperialistische werken waarin Toussaint wordt afgeschilderd als een conservatieve autocraat die er alleen op uit was om de witte plantersklasse te vervangen door een zwarte oligarchie: dit was het hoofdthema in de biografie van de Franse historicus Pierre Pluchon.⁴⁶ Deze benadering is in zijn meest extreme vorm overgenomen in de werken van historicus Philippe Girard, afkomstig van Guadeloupe. In zijn recente biografie van Louverture wijst Girard elke ideologische basis voor zijn acties resoluut van de hand en ziet hij hem als iemand die de maatschappelijke ladder wilde beklimmen en die louter gedreven werd door materiële hebzucht, politiek eigenbelang, en een 'hunkering naar sociale status'.⁴⁷ In een vroegere studie van de Haïtiaanse Onafhankelijkheidsoorlog uitte Girard zijn 'positieve' waardering voor het Franse koloniale project, en zijn 'sympathie' voor de leden van de napoleontische strafexpeditie die gestuurd werd om het zwarte leiderschap van Toussaint eind 1801 uit te roeien; hij rechtvaardigde de Franse aanval op Saint-Domingue feitelijk op grond van Toussaints 'dubbelhartige' gedrag.⁴⁸

De *founding father* van Haïti

De achttiende eeuw was een tijd van revolutionaire vernieuwing, zo ook in de Frans-Caribische kolonie Saint-Domingue. De revolutie werd geleid door Toussaint Louverture, een slaafgemaakte man van kleur die het schopte tot generaal en uiteindelijk gouverneur van Haïti werd. Toussaint had in zijn eigen tijd al een mythische status en werd eerbiedig de 'Zwarte Spartacus' genoemd. Met zijn intellect, charisma, politiek-strategisch inzicht, en het feit dat hij de inheemse én de Europese cultuur belichaamde, bouwde hij een steeds bredere achterban op.

Haïti werd onder Toussaint de eerste postkoloniale zwarte staat. Als leider zorgde Toussaint voor een levendig en vruchtbaar milieu, waarin vrijheid, gerechtigheid en broederschap vooraan stonden, gecombineerd met verschillende Europese en Afrikaanse waarden en gebruiken.

In *Toussaint Louverture* spit Sudhir Hazareesingh door alle wildgroei en ambieert hij om op basis van primaire bronnen een zo compleet mogelijk beeld van zowel de publieke figuur als de privépersoon Toussaint Louverture te geven. Ook beschrijft hij de gebeurtenissen die leidden tot de massale slavenopstand van 1791, het verdere verloop van de Haïtiaanse Revolutie, die leidde tot de afschaffing van de slavernij in Frankrijk, en de beginjaren van Haïti. Daarnaast laat Hazareesingh zien dat de verbeelding van Toussaint en zijn ideologie in de eeuw na de revolutie en in onze tijd nog steeds springlevend zijn.

SUDHIR HAZAREESINGH is historicus en een veel bekroonde auteur. Hij schrijft voornamelijk over de Franse intellectuele en culturele geschiedenis.

NUR 681

ISBN 9789401918725

9 789401 918725

Uitgeverij Omniboek

www.omniboek.nl